

18.11.2024

Kysely: Leikkausten vaikutukset ihmisten toimeentulon heikkenemiseen

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia, Kirkkohallitus ja SOSTE toteuttivat kyselyn jäsenilleen hallituksen toteuttamien sosiaaliturvaleikkausten vaikutuksista. Kysely toteutettiin syys-lokakuun vaihteessa 2024, ja yhteisen kyselyn tulokset on julkaistu 6.11.2024.

<https://www.talentia.fi/uutiset/kysely-sosiaaliturvaleikkaukset-nakyvat-jo-nyt-ihmisten-avuntarpeen-kasvuna/>

Yhteisen kyselyn tavoitteena oli selvittää, miten elinkustannusten nousu ja sosiaaliturvaan tehdyt leikkaukset näkyvät tällä hetkellä ihmisten toimeentulossa.

Tiedonkeruuta ohjasivat seuraavat tutkimuskysymykset:

- Miten ajankohtaiset etuuksien leikkaukset ja kohonneet elinkustannukset näkyvät vastaajatahojen tavoittamien ihmisten elämässä tällä hetkellä?
- Heijastuvatko ajankohtaiset etuuksien leikkaukset ja kulujen nousu vastaajatahojen toimintaan?

Aineisto koottiin syys-lokakuun 2024 taitteessa sähköisillä kyselyillä. Yhteisen kyselyn toteutuksesta ja analyysistä ovat vastanneet tutkijat Anne Eronen ja Juha Peltosalmi sekä erityisasiantuntijat Anna Järvinen ja Pia Londén SOSTE:sta. Järjestöjen tuloksia on käsitelty lisäksi laajemmin erillisessä raportissa: <https://www.talentia.fi/wp-content/uploads/2024/11/tulosyhteenvetoraportti-1.pdf>.

Tässä raportissa käsitellään yksinomaan Talentian osuutta yhteisessä kyselyssä. Kysely lähetettiin Talentian hyvinvointialueilla sekä yksityisellä sosiaalipalvelualalla työskenteleville jäsenille.

Talentian kyselyyn vastasi 588 sosiaalialan ammattilaista kattuen kaikki hyvinvointialueet ja Helsingin. Talentian kyselyn tulosten koonnista ja analyysistä on vastannut yhteiskuntavaikuttamisen johtaja Jenny Suominen.

Vastanneista sosiaalialan ammattilaisista 95 prosenttia kertoi asiakkaidensa toimeentulon heikentyneen tänä vuonna ja 85 prosenttia alan työntekijöistä vastasi sosiaalipalveluiden kysynnän kasvaneen jonkin verran tai selvästi.

Sosiaalityössä tehtävän työn määrä siis kasvaa kovaa vauhtia. Täydentävää toimeentulotukea haetaan yhä enemmän, sosiaalityössä tehtävien päätösten määrä kasvaa ja Kelalle kirjoitettavien asumisenoja koskevien lausuntojen määrä on lisääntynyt. Sosiaalialan työntekijät ovat vastausten perusteella kuormittuneita työmäärästä. He venyvät jo nyt äärimmilleen tilanteessa, jossa yhä enemmän tarvitaan ammattitaitoisten työntekijöiden toteuttamaa asiakaslähtöistä, ja asiakasta tukevaa sosiaalityötä.

Sosiaalialan ammattilaisten raportoima lisääntynyt avuntarve vaikuttaa johtuvan leikkausten aiheuttamasta taloudellisesta ahdingosta. Inflaatio on nostanut asumisen, ruuan ja liikkumisen kustannuksia, ja samaan aikaan Orpon hallitus on päättänyt jähdyttää useita sosiaaliturvaan sidottuja indeksejä. Tämä tarkoittaa, että niihin liittyviä tukia ja etuuksia ei koroteta normaalin kustannuskehityksen mukaan, mikä heikentää niiden ostovoimaa, kun inflaatio nostaa elinkustannuksia.

Korotuksia ei tehdä lainkaan esimerkiksi työttömän työmarkkinatukeen ja peruspäivärahaan, opintorahaan, asumistukien määräytymisperusteisiin tai sairauspäivärahan ja vanhempainpäivärahan vähimmäismäärään. Lisäksi työttömyysturvan lapsikorotukset on poistettu kokonaan ja niin kutsuttu 300 euron suojaosa poistettu. Etuudet eivät enää seuraa kustannusten kasvua, mikä heikentää vähävaraisten ja haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien taloudellista tilannetta.

Sosiaaliturvan heikennykset vaikuttavat suoraan haavoittuvimmassa asemassa oleviin ryhmiin, kuten työttömiin, lapsiperheisiin, mielenterveysongelmista kärsiviin ja osatyökykyisiin. Taloudellinen epävarmuus ja huoli perusarjesta heijastuvat negatiivisesti asiakkaiden psyykkiseen hyvinvointiin.

Taloudellisen tilanteen heikentyminen heijastuu psykiatrisen hoidon potilaisiin erityisesti siten, että heillä ei enää riitä voimavaroja osallistua hoitoon, mikä syventää mielenterveysongelmia ja lisää jopa itsemurhariskiä. Ahdistuneisuus, näköalattomuus ja itsemurha-ajatukset ovat sosiaalityön asiakkaiden keskuudessa kasvaneet.

Noin 60 prosenttia sosiaalialan ammattilaisista kertoi, että sosiaaliturvaleikkauksista johtuvat asiakkaiden toimeentulovaikeudet ovat johtaneet vuokratästeihin ja häätöihin, ylivelkaantumiseen ja maksuvaikeuksiin.

Sosiaaliturvamuutosten vuoksi monet joutuvat etsimään halvempia asuntoja, jotka ovat kuitenkin harvassa tai sijaitsevat syrjäisillä alueilla, mikä eristää heidät työ- ja koulutusmahdollisuuksista sekä psyykkisen hoidon piiristä. Tämä heikentää elämänlaatua ja kasvattaa vuokratästien, häätöjen ja lopulta asunnottomuuden riskiä, mikä lisää erityisesti lapsiperheiden ja mielenterveyspotilaiden haavoittuvuutta. Monella ei myöskään luottotietojen puuttumisen vuoksi ole mahdollisuutta edes saada uutta asuntoa.

Taloustilanteet pakottavat lapsiperheet tinkimään lasten harrastuksista, terveydenhuollosta ja hyvinvointia edistävästä menoista. Epäterveellinen ruoka on terveellistä kalliimpaa. Lukuisissa vastauksissa kerrotaan asiakkaiden joutuvan valitsemaan ruuan ja lääkkeiden välillä. Pahimmassa

kuvatussa tapauksessa aikuinen joutuu valitsemaan omalle terveydelleen välttämättömien lääkkeiden ja lasten ruuan välillä.

Hyvinvointialueet ovat tiukentaneet ennaltaehkäisevän ja täydentävän toimeentulotuen rajoja koetellen laillisuuden rajoja. Useissa vastauksissa kerrotaan kiellosta myöntää asiakkaille täydentävää tai ennaltaehkäisevää toimeentulotukea menoihin, joiden tulisi tulla katetuksi toimeentulotuella, kuten ruokaan tai asumiseen.

Vastauksissa näkyy myös työssäkäyvien köyhtyminen asumistukeen tehtyjen muutosten seurauksena. Raportoidaan myös aikuisista, jotka joutuvat jättämään lapsiaan yksin iltaisin ja viikonloppuisin tehdessään useaa työtä selvittääkseen. Erittymisen vaikea on yksinhuoltajien tilanne.

Aikuissosiaalityön liian pienten resurssien vuoksi ilman apua jäävien aikuisten ongelmat heijastuvat lapsiin. Lapset oireilevat käytöshäiriöillä ja tuntevat ulkopuolisuutta. Vanhempien kuormittuessa mielenterveysongelmat, päihteiden käyttö ja lähisuhdeväkivalta lisääntyvät, mikä asettaa lapsia entistä alttiimmiksi huono-osaisuudelle.

Suojaosien poisto tekee osa-aikatyöstä kannattamatonta, ja pitkäaikaistyöttömät jäävät yhä riippuvaisemmiksi tukijärjestelmästä. Leikkaukset ja säästötoimet vähentävät heidän mahdollisuuksiaan parantaa taloudellista tilannetta omatoimisesti, mikä heikentää yhteiskunnallista osallisuutta. Ennen suojaosan turvin pään pinnalla pitäneitä on joutunut toimeentulotuen asiakkaiksi. Sosiaalityöntekijät kohtaavat kasvavan asiakasmäärän, jonka tarpeisiin he eivät voi vastata riittämättömien resurssien vuoksi. Heidän työnsä keskittyy jatkuvasti pahenevien tilanteiden kriisinhallintaan, eikä rakenteellisten ongelmien ratkaiseminen ole mahdollista ilman tukijärjestelmän (palvelut ja sosiaaliturva) resurssointia.

Ammattilaiset tuovat vastauksissaan esille pelon, että köyhyyden lisääntyminen ja vähävaraisten ahdinko johtavat yhteiskunnallisen turvallisuuden ja yhteisöllisyyden murenemiseen. He katsovat, että lyhytnäköiset säästötoimet kärjistävät kahtiajakoa, mikä voi lisätä myös väkivallan riskiä.

Ammattilaiset korostavat, että leikkaukset, erityisesti asumistuessa ja täydentävässä toimeentulotuessa, sekä tukien vähentäminen johtavat yhteiskunnan heikoimpien elämänlaadun ja turvallisuuden heikkenemiseen, samalla kun sosiaalityö kuormittuu entisestään. Tämän koetaan olevan ristiriidassa sosiaaliturvan tehtävän kanssa. Ammattilaiset vaativat, että päätöksenteko ottaisi paremmin huomioon sosiaalisen tuen pitkäaikaisvaikutukset ja kuuntelisi asiantuntijoiden näkemyksiä.

Vastaajien jakaantuminen hyvinvointialueittain

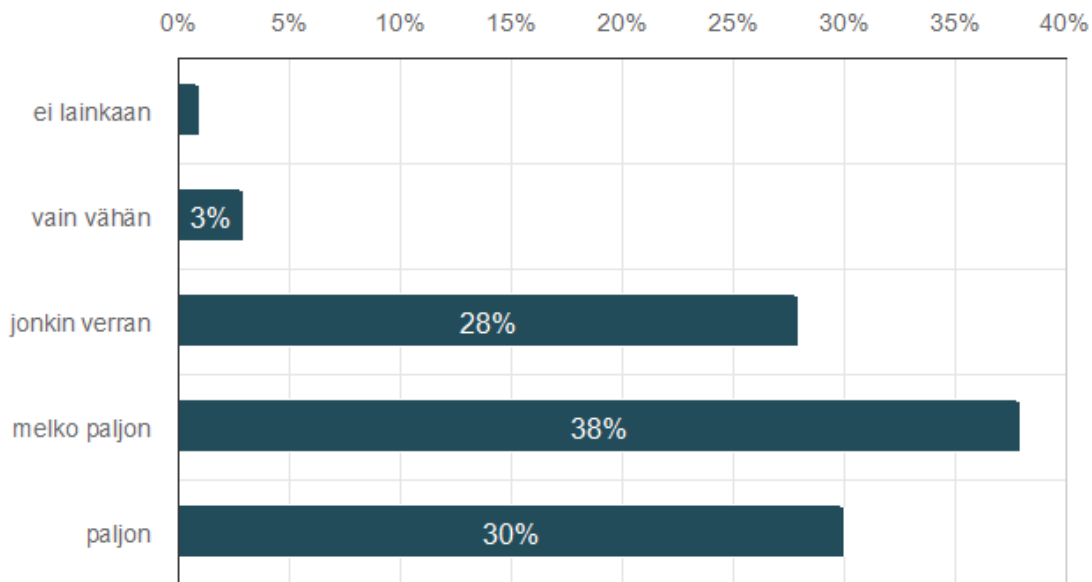

	n	Prosentti
Etelä-Karjala	15	2,5%
Etelä-Pohjanmaa	21	3,6%
Etelä-Savo	15	2,5%
Helsinki (sote- palvelut)	56	9,5%
Itä-Uusimaa	5	0,9%
Kainuu	8	1,4%
Kanta-Häme	29	4,9%
Keski-Pohjanmaa	6	1,0%
Keski-Suomi	44	7,5%
Keski-Uusimaa	15	2,5%
Kymenlaakso	28	4,8%
Lappi	21	3,6%
Länsi-Uusimaa	34	5,8%
Pirkanmaa	63	10,7%
Pohjanmaa	15	2,6%
Pohjois-Karjala	26	4,4%
Pohjois-Pohjanmaa	31	5,3%
Pohjois-Savo	28	4,8%
Päijät-Häme	22	3,7%
Satakunta	23	3,9%
Vantaa ja Kerava	35	6,0%
Varsinais-Suomi	48	8,2%

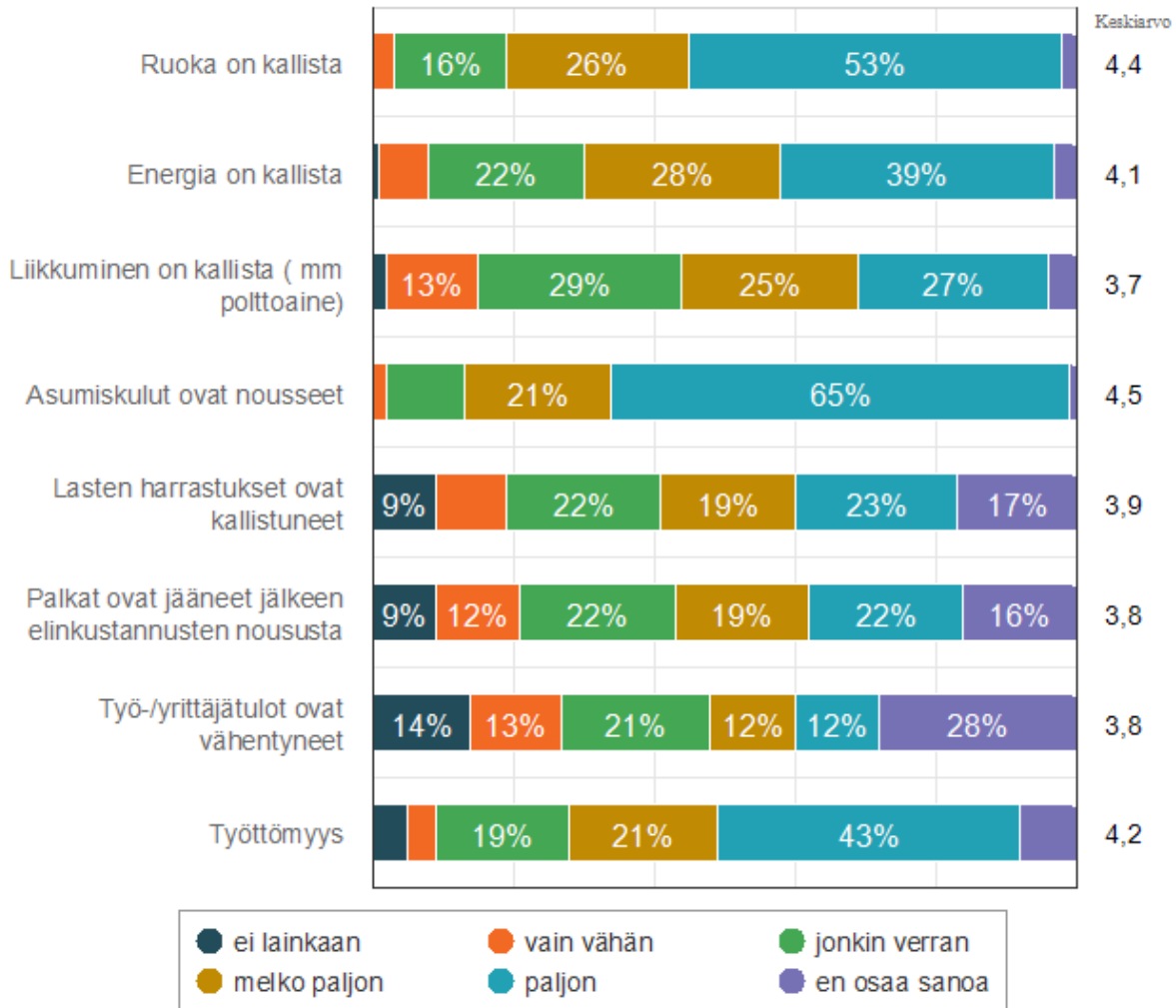
Ajattele vuoden 2024 aikana kohtaamiasi asiakkaita. Missä määrin kohtaamisissa näkyy asiakkaiden toimeentulon heikentyminen

Vastaajien määrä: 588

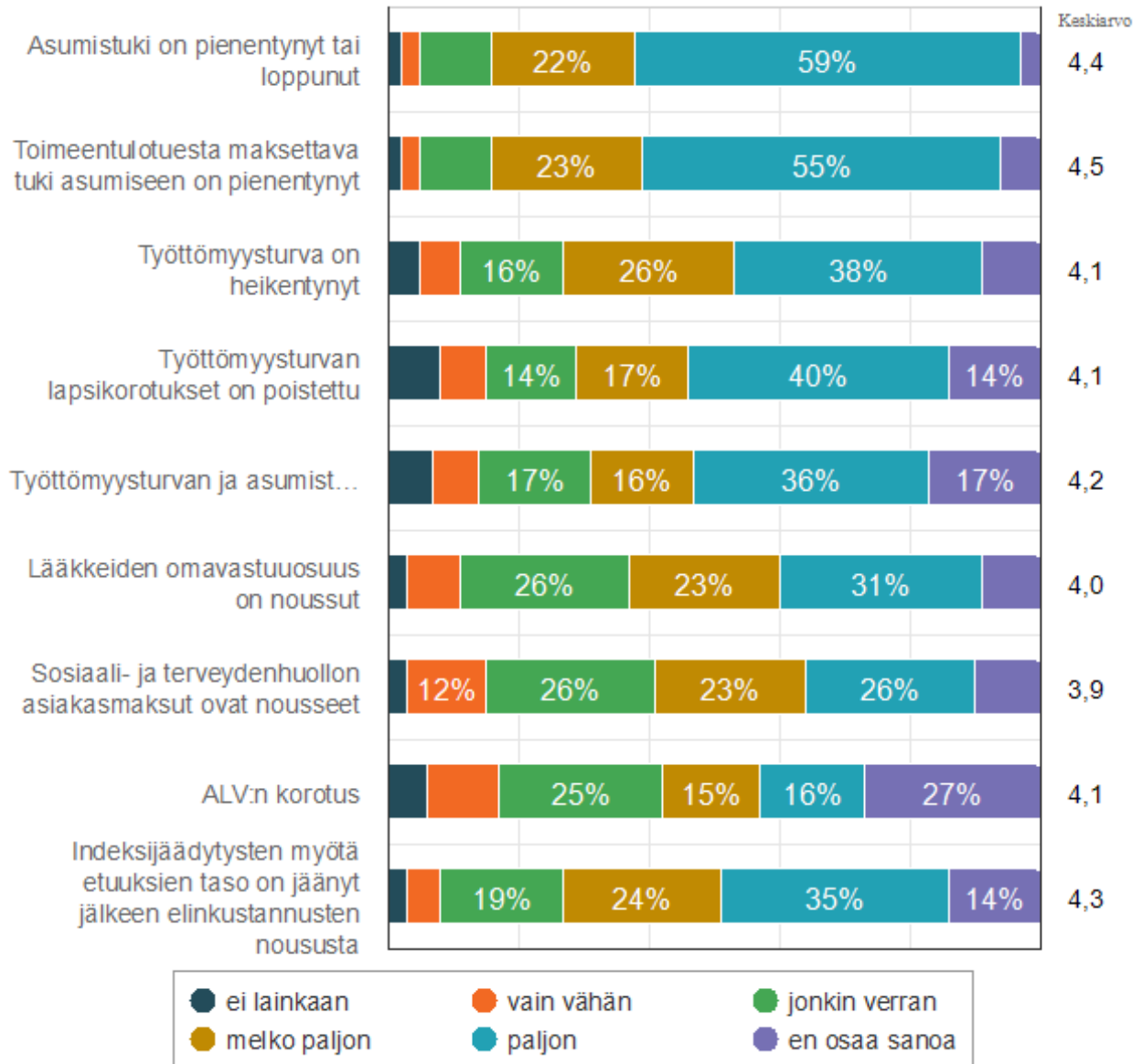

Missä määrin seuraavat asiat vaikuttavat kohtaamiesi asiakkaiden taloustilanteen heikentymiseen Vastaajien määrä: 588

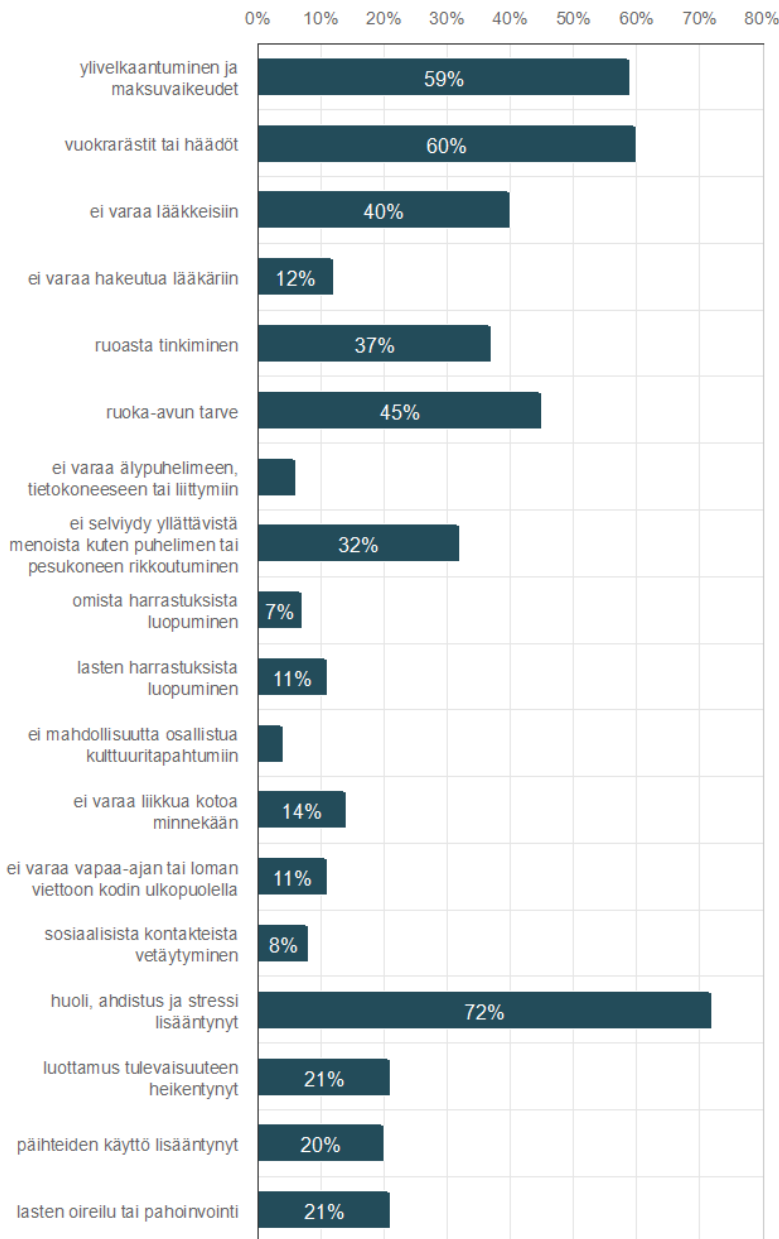
Missä määrin seuraavat leikkaukset vaikuttavat kohtaamiesi asiakkaiden taloustilanteen heikentymiseen?

Vastaajien määrä: 588

Millaisia vaikutuksia toimeentulon heikkenemisellä on ollut asiakkaana kohtamiesi ihmisten elämään? Valitse korkeintaan viisi keskeisintä vaikutusta

Vastaajien määrä: 580, valittujen vastausten lukumäärä: 2774

Millainen on kuluvan vuoden aikana esille tullut tyypillinen tilanne asiakkaan taloudellisesta ahdingosta?

Avovastauksien määrä: 436

Avovastausten perusteella asiakkaiden tilanteen voidaan arvioida heikentyneen erityisesti seuraavien tekijöiden johdosta.

Asumistuen pieneneminen ja häädöt

Asiakkaat kohtaavat asumistuen pienentymisen, joka tekee vuokranmaksusta mahdotonta. Halvemman asunnon löytäminen on vaikeaa tai mahdotonta. Tämä on johtanut vuokravelkoihin, häätöihin ja asunnottomuuden lisääntymiseen. Tyypillinen tilanne etenkin lapsiperheissä on, että ruoka turvataan lapsille vuokrarahasta ja vuokraa jätetään maksamatta mikä johtanut rästeihin ja lopulta häätöihin.

Työttömyyskorvauksen lapsikorotuksen poistuminen ja suojaosan menetys

Lapsiperheet kärsivät lapsikorotuksen poistumisesta työttömyyskorvauksista ja suojaosan poistamisesta. Tämä tekee osa-aikatyöstä kannattamatonta, jolloin monet ovat luopuneet työpaikoista, erityisesti hoitoalalla. Taloudellinen ahdinko on johtanut arjen menojen vähentämiseen ja hyvinvointia tukevien palveluiden, kuten terveydenhuollon, karsimiseen.

Lapsiperheissä taloudellinen ahdinko näkyy lasten arjen hyvinvoinnissa. Vanhempien köyhtyminen pakottaa perheet tinkimään lasten hyvinvointiin liittyvistä menoista, kuten harrastuksista, vaatteista ja jopa ruoasta. Tämä luo syvempää eriarvoisuutta, ja lapset kokevat ulkopuolisuutta, joka voi johtaa käytöshäiriöihin ja psyykkisiin ongelmiin.

Pakotettu muutto

Asiakkaat joutuvat muuttamaan halvempiin asuntoihin kauemmas palveluista ja perheen koulut, päiväkodit sekä sosiaaliset verkostot jäävät taakse. Tämä lisää kuormitusta lapsiperheissä ja johtaa usein perheenjäsenten psyykkisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, kuten mielenterveys- ja päihdeongelmiin sekä lasten käytöshäiriöihin.

Päätöksenteko Kelassa

Vuokran ylitys suhteessa Kelan vuokranormiin jää maksettavaksi perustoimeentulotuen perusosasta, eikä muihin välttämättömiin menoihin jää varaa. Asiakas velkaantuu. Asumistuen normitus vaatii asiakkaita muuttamaan uuteen asuntoon jo esimerkiksi 5 tai 10 euron vuokratylyksestä.

Kelan tiukentuneet kriteerit lisäävät ihmisten turvattomuutta. Tämä ei ainoastaan rasita yksilöitä, vaan kuormittaa myös sosiaalihuollon työntekijöitä, jotka joutuvat korjaamaan puutteita ja tekemään lisää työtä asiakkaiden auttamiseksi.

Velkaantuminen ja asunnottomuus

Useat asiakkaat joutuvat turvautumaan lainaamiseen, mutta takaisinmaksun viivästyksset huomioidaan tuloina, mikä pienentää Kelan etuuksia entisestään. Tämä johtaa velkaantumiskierteen pahenemiseen, vuokravelkojen kasautumiseen ja lopulta asunnottomuuteen.

Avovastauksissa eniten esiin nousseet esimerkit asiakkaiden kohtaamista tilanteista.

Ei rahaa ruokaan (aihe esiintyi 130 vastauksessa)

- Kun ei voi säästää enää muusta, säästetään ruuasta. Vanhemmat säännöstelevät ruokamääräänsä, jotta lapsille saadaan tarpeeksi. Ei voi syödä terveellisesti, sillä se on liian kallista. Kyselyt ruoka-avusta lisääntyneet merkittävästi. Vanhemmat ovat tiukoilla, ja tällä on suoria vaikutuksia lapsiin.

Lääkkeet vai ruoka (aihe esiintyi 93 vastauksessa)

- Tilanne on niin huono, että monella on näköalattomuutta tulevaan. Ei luoteta, että onni kääntyy ja masennutaan. Kaikesta tingittävä. Täydentävää toimeentulotukea on haettu saatesanoin "ostanko lapsille ruokaa vai itselleni elintärkeitä lääkkeitä, ottakaa tähän kantaa sillä toisesta tulee välttämättä lastensuojeluasiasia".

Ahdistus lisääntyä (aihe esiintyi 92 vastauksessa)

- Asiakkaiden ahdistus ja itsetuhoisuus on lisääntynyt, jonka vastaajat liittävät suoraan leikkausten seurauksiin. Tulevaisuuden usko on selkeästi heikentynyt, mikä johtaa mielenterveys ja päihdeongelmien pahentumiseen. "Millään ei ole enää mitään väliä" -ajattelu yhdistettynä velkakierteeseen pahentaa rikollisuutta.

Velkaantuminen, häätö tai sen uhka (aihe esiintyi 63 vastauksessa)

- Yksikin yllättävä meno romahduttaa asiakkaiden talouden täysin. Loppuvuonna 2024 vuokravelkatilanteet johtaneet häätöihin ja asunnottomuuteen, kun vuokravelkoihin ei myönnetä tukia hyvinvointialueiden säästöjen vuoksi. Asumispalvelut ovat ruuhkautuneet, kun ostopalveluihin ei säästöjen vuoksi asuteta. Ihmisiä päätyy asunnottomina kadulle.
- Kela linjaa, että asuntoa etsittävä ilman rajoituksia. Monet haluavat kuitenkin jäädä alueelle missä kenties asuneet koko ikänsä. Ihmisiltä on poistunut vapaus valita asuinpaikka.

Lapsiperheen tilanne on vaikeutunut (aihe esiintyi 52 vastauksessa)

- Liian kallis asunto, jolloin pakko muuttaa pienempään ja edullisempaan. Tilanne aiheuttaa sen, että perheiden lapset ovat joutuneet vaihtamaan päiväkotia tai koulua, lapsilla vaikeuksia sopeutua uuteen. Vuokravelkojen määrä lisääntynyt, Kela kohtuullistanut vuokria ja vuokran

omavastuuosuus on pois ruokarahasta, mikä johtanut siihen, että ruoka-apua tarvitaan enemmän. Vanhempien, etenkin yksinhuoltajien, stressi kasvanut.

Miten ihmisten taloustilanteen heikkeneminen on vaikuttanut sosiaalipalveluiden kysyntään?

Vastaajien määrä: 588

